

PRESERVATION OF CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE AT RISK BASED ON THE EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC ARCHIVE AT THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES (2019)

Darina Ilieva

dari_bas@abv.bg

Scientific Archive at the Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract: *The report presents the importance of working on joint research projects for the conservation of cultural and historical heritage through the use of modern information and communication technologies. The issue is of national priority and has a significant place in the European integration process. I offer a brief description of several projects that the BAS Scientific Archive has worked on, but I elaborate on the latest academic archive project related to Bulgaria's participation in the wars for national unification in the early 20th century. The proposed scientific problems are of great interest not only among the Bulgarian scientific community, but also in the broad European context, increase the possibilities for future interdisciplinary studies. This is the contribution of the Academic Archive to the cultural diversity of Europe and the world in historical and contemporary terms.*

Keywords: *Archive; Cultural and Historical Heritage; Research Projects*

ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО В РИСК НА БАЗА ОПИТА НА НА-БАН (2019) ¹

Дарина Илиева

Научен архив на Българска академия на науките, София, България

Резюме: Докладът представя значението на работата по съвместни изследователски проекти за опазване на културно-историческото наследство чрез използване на съвременни информационни и комуникационни технологии. Проблематиката е с национален приоритет и заема съществено място в европейския интеграционен процес. Предлага се кратко описание на няколко проекта, по които е работил Научният архив на БАН, но авторът се спира подробно на последния проект на академичния архив, свързан с участието на България във войните за национално обединение в началото на 20. век. Предложената научна проблематика предизвиква сериозен интерес не само

¹ Статията включва и резултати от изнесен доклад на КИН2019, В. Търново

сред българската научна колегия, но и в широк европейски контекст увеличава възможностите за бъдещи интердисциплинарни проучвания. Това е приносът на академичния архив към културното разнообразие на Европа и света в исторически и съвременен план.

Ключови думи: архив; културно историческо наследство; изследователски проекти

Възможностите на съвременните технологии предоставят развитие на инициативи за обединяване на усилия и дейности за съвместна работа по дигитализация на най-значимите образци на книжовното културно-историческо наследство. В редица случаи те са подкрепяни от изследователски проекти за формиране на открита комуникационна среда с цел популяризиране културните ценности на дадено общество. Това е възможност за използването им като обекти за научни изследвания, изворов материал в образователния процес, изложби, издателски инициативи, при участие в национални и международни форуми. Усилията на много културни и образователни институции на настоящия етап са насочени към постигане на конкретни резултати, а именно – разрастване и утвърждаване на виртуално хранилище за електронни записи на културни артефакти от нашето минало.

В Българската академия на науките (БАН) се създават условия за сформирани екипи от изследователи за обединяване усилията на отделни звена за подготовка и публикуване на цифровизирани обекти, представени по определени тематики и с достъп чрез съответен портал. Досегашните постижения в областта на дигитализацията на културни ценности са плод на единичните усилия на отделни институции като библиотеки, архиви, музеи и научни центрове. Такъв пример е завършилият успешно проект на Кирило-Методиевския научен център и Научния архив на БАН за изследване и опазване на оригиналното и преводното творчество на славянските първоучители и техните ученици „Кирило-Методиевското културно наследство и неговите български и европейски измерения“.

Извършен е сериозен обем работа по дигитализирането на обекти от сбирка X “Старобългарски и славянски ръкописи“, съхранявани в НА-БАН, както и стоици от най-ценните и поставени в риск документи с историческа стойност и национално значение по темата.

Тяхното заснемане осигурява бърз достъп до широката изворова база на Научния архив. В създаденото по проекта дигитално хранилище НА на БАН е представен с три колекции.

В първата колекция са дигиталните копия оригинални славянски ръкописи от сб. X на Научния архив. Цветните изображения са с високо професионално качество, а метаданните за всеки заснет ръкопис са подготвени по описа, публикуван от проф. Христо Кодов (1969 г.) с нови уточнения и допълнения.

Във втората колекция е представена частично Сбирка V от Научния архив на БАН, която съдържа оригинални снимки, микрофилми и фотокопия. От нея са подбрани само копия на средновековни материали – славянски произведения в различни преписи, които се съхраняват извън България.

Третата колекция с документи от НА-БАН, представени в дигиталното хранилище, съдържа дигитални копия на оригинали от фонд 1к „Българско книжовно дружество“ и ф. 52к „Йордан Иванов“. Подбрани са документи за постъпването в Академията на различни славянски ръкописи чрез дарение или покупка; първите чествания на Кирил и Методий от 19 в.; 1000 годишнината от смъртта на Климент Охридски и др. От личния фонд на акад. Йордан Иванов са дигитализирани негови лекции и бележки върху книжовната дейност на Кирил и Методий, ръкописи, които той е използвал за работни материали и други оригинални документи, които допълват Кирило-методиевското културно наследство.

Научният архив участва и в два проекта на Централната библиотека на БАН, финансирани от Фонд „Русский мир“: „Русские в Болгарии. Юбилейный информационный альманах Русского зарубежья в Болгарии 1877 – 2007 гг.“ и „Русский мир Болгарии“ – електронен архив с биографии на руските емигранти в България и виртуален музей на експонати от български научни и културни институти. Резултатите от проектите са публикувани както в книжно тяло, така и в Интернет. За тези проекти Научният архив на БАН е предоставил оригинални документи и фотографии по темата, което обогатява изданията с нова и неизвестна до момента информация.

Академичният архив направи още една важна стъпка с решението си за работа по проект “Изработване на художествено-документален албум по творби на Феликс Каниц”, спечелен от фонд “Научни изследвания” към Министерство на образованието на Република България. Той се вписва изцяло в една от основните политики на академията за развитие на науката у нас 2009 – 2014 г. Програмата за нейното изпълнение е свързана с приноса на България към опазване на европейското културно-историческо наследство.

Изучаването и разпространението на научните знания за живота и делото на Ф. Каниц са важен елемент от дефинирането на българската национална идентичност и нейното формиране в съвременната епоха. Художествените образи и книжовното наследство на Каниц принадлежат към най-ценните елементи от материалната ни и духовна култура. В перспективата на приобщаване на българското общество към европейското те трябва да бъдат достоверно представени в научното пространство, а чрез новите комуникационни технологии да бъдат достъпни в интернет. Безценната колекция от акварели, рисунки, скици, картини, фотографии и ръкописи на Ф. Каниц, съхранявана в НА БАН, продължава да предизвиква интереса и вниманието на изследователите. Наложил се изводът, че е дошъл моментът за едно съвременно издание, което да покаже художествените изображения на Каниц и да служи като база за бъдещи проучвания и анализи. Събраните и обобщени от първия етап резултати по проекта ще дадат възможност да се разкрие по-добре връзката между националната идентичност на българите с европейските и балкански народи.

Предстоящият втори етап на проекта предвижда: анализ и интерпретация на изследователските резултати, подготвяне и отпечатване на художествен албум, създаване и поддръжка на web – базирано дигитално хранилище. убликуването на документалните материали в книжен албум и тяхното дигитализиране ще ускори проучванията върху редица други разработвани от екипа проблеми. Този проект отчита автономността и уникалността на всеки един от партньорите като им осигурява равни възможности при създаване, съхраняване и ползване на цифровия обект за подпомагане изследователската дейност на специалистите.

Създаденото в рамките на проекта дигитално web-хранилище представлява развиващи се виртуални архив и библиотека, създаващи мостове във времето, пространството и обществото. Дигиталните колекции са изключителен иновативен информационен ресурс, който подпомага всички потребители за научни и образователни цели: учени, преподаватели, докторанти, студенти и др. Информацията от тези виртуални колекции осигурява на заинтересованите лица не само бърз достъп до многоаспектни знания, но повишава тяхната обща и специална култура и повдига националното им съзнание и лично самочувствие. Бързото въвеждане на художествено-документалното наследство на Ф. Каниц в интернет-мрежата ще разшири прилагането на получените от проекта резултати в цяла Европа и особено на Балканите. Смисълът да се популяризира този проект е, че подобни инициативи трябва да се разглеждат на професионални форуми от специалисти и потребители на информация за обмяна на мнения и опит в ползването на иновативни технологии. Трябва да обединим усилия и ресурси в дигитализацията на документални материали в областта на културата, които да са достъпни за възможно най-широк кръг хора благодарение на съвременните комуникации.

Най-новият изследователски проект, спечелен от Научния архив на БАН и одобрен от Британската библиотека, е: „Застрашени фотоколекции за участието на прединдустриална България в три войни в началото на 20. век“. Предназначен е за опазване на културно-историческото наследство в риск чрез дигитализация. Проектът не е за подпомагане консервационна работа в техническия смисъл на думата. Той има за цел да запази целостта на архивите чрез отстраняването им от опасна или небрежна среда, преместването им в безопасни условия на съхранение, тяхното копиране, запазване на съдържанието им и осигуряване на по-широк достъп. Проблематиката отново е с национален приоритет и заема съществено място в европейския интеграционен процес.

За работа по проекта избрахме две колекции, които са фото и графични илюстрации на епохата на доиндустриалното развитие на страната.

Първата колекция е създадена от полковник Петър Дървингов, висш офицер и Началник щаб на Българската армия, главнокомандващ окупационния корпус в Моравия (днес Сърбия и Чехия). Като непосредствен участник в събитията той заснема моменти от бойните действия, водени на територията на Балканите и в Средна Европа по време на три войни – Балканска, Междусъюзническа и Първа световна война (1912 – 1918). Втората колекция съдържа фотографии, карикатури и шаржове, създадени от известния художник и фотограф Александър Божинов. Той е един от първите карикатуристи на 20 век със световно значение и е военен кореспондент по време на войните. В неговия архив са запазени значителен брой снимки от Първата световна война от военни позиции, различни от регистрираните в първата колекция.

Двете колекции се нуждаят от специално внимание поради недоброто им общо състояние още при постъпването им в БАН преди повече от 50 години. Тогава са предприети спасителни действия, които са недостатъчни. Те само задържат негативните процеси, но не преодоляват влошеното им качество. Физическото състояние на материалите ги поставя в риск, а голямата им историческа стойност налага спешни съхраняващи процедури, за да не бъдат безвъзвратно изгубени. Голяма част от фотографиите са с избледняло изображение, а други са с угасващ емулсионен слой. Някои снимки са с пречупени ръбове, оръфани краища, прегъната основа и с петна от влага или с неустановен произход. Пояснителните авторови текстове на отделни кадри са нанесени с молив или избледняло мастило.

Задълбочаващият се процес на разрушение на документите от колекциите възпрепятства научната им употреба и популяризация в България, на Балканите и в Европа. Притежавайки автентичност и изключително богата допълнителна информация под формата на текст, автографи, датировка, събитийност, географски и селищни наименования и др. те са уникални документи за епохата.

В резултат на проекта този ценен изворов материал е спасен от безвъзвратно загубване. Като дигитален продукт с разгърнати метаданни той е предназначен за изследователския и образователен процес, насочен към разкриване на сложния и динамичен исторически

период в развитието на България, Балканите и Европа. Изпълнена е целта на проекта тези документи да бъдат сканирани по стандартите на програмата на Британската библиотека. Всяко изображение е отделено и описано с прилежащите му метаданни като самостоятелен обект. Научният архив е научно-информационно звено на БАН. Неговият документален масив е с напълно свободен достъп. Правилникът за устройството и дейността му не разрешава изнасянето на оригиналите извън помещенията за ползване. Създаването на дигитални копия даде възможност за работа с тях, което ще предпази оригиналите от допълнително увреждане. Копираните документи изграждат своеобразен застрахователен фонд, а институцията има възможност да излъчва научна информация чрез различни форми на популяризиране на фонда – изложби, презентации и др.

Чрез дигитализиране на документалното наследство на двамата автори информационният масив се приведе в известност. Това в перспектива ще създаде условия за изграждане на научно-информационни мрежи между отделни архивохранилища. Резултатите от проекта ще се използват в различни научни области – политическа, военна и културна история и ще увеличат възможностите за бъдещи интердисциплинарни проучвания. Научният архив приоритетно продължава да работи по дигитализирането на своя документален масив – на първо време само на документи в риск, а в последствие на целия академичен фонд. Надяваме се, че по този начин ще опазим със съвременните технологии безценното оригинално наследство, което вече 150 години се съхранява от най-старата архивна институция в страната.

Литература / References

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL AND
HISTORICAL
HERITAGE

PRESERVATION
PRESENTATION
DIGITIZATION

Съставители
Галина Богданова
Ваня Матеева

Editors
Galina Bogdanova
Vanya Mateeva

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездното ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения.
За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital / hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial intention. For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/ server written permission and/or fee is required.

© Авторски колектив, 2019

© Authors` Group, 2019

Технически редактори:
Николай Ноев
Калина Сотирова-Вълкова
Каляян Николов

Technical editors:
Nikolay Noev
Kalina Sotirova-Valkova
Kaloyan Nikolov

Научна поредица: том 5, брой 2 (7)/2019
Science series: vol. 5, issue 2 (7)/2019

www.math.bas.bg/vt/kin
ISSN: 2367-8038